

cabells separades per la ratlla («la *crencha* al ojo, marido tiñoso»), que és el mateix que tenim en Vélez de Guevara († 1644) i en el Conde de Rebolledo (1650).

Ara bé en portuguès vol dir només això o bé simplement 'trena': allí només hi ha dades de c. 1600 (tres en Moraes) i una de més antiga en Gil Vicente (c. 1520), on en rigor es podria entendre també la ratlla: «e irão suas criadas / n'um lago d'azeite todas, / sem *crenchas*, descabeladas, / como salvagens pasmadas / de tam altíssimas vodas» (*Cortes de Júpiter*, ed. Lisboa, 1843, II, 412).

Tractant d'acostar-nos a l'origen, ens adonem de seguida que si el mot és genuí en castellà i portuguès, ens veuríem obligats a admetre que no ho és en català, i si admetem que en català ho és, ens veiem forçats a creure que en castellà i portuguès no ho pot ser; car el nostre *nx* només pot venir d'un grup -NTIC-, que hauria donat -nc- en les altres dues llengües: recordem SALMANTICA > *Salamanca*, SEPTIMANTICA > *Simancas*; en canvi en català és regular que -NTIC doni *nx*: MANTICA > *manxa*, PANTICA > *panxa*, PERTICA > *perxa*, PORTICUS > *porxo* i, en verbs, *gronxar* < CRONTICARE, *escorxar* EXCORTICARE, i veg. ací BURXAR.

Ara bé, a l'extrem Nord del nostre domini lingüístic, hi ha un mot afí que sembla confirmar-nos en la idea que en *clenxa* i *clenxar* tenim la terminació -TICA, -TICARE. A Ralleu, en el Conflent, vaig sentir i anotar moltes vegades *clenca* amb el mateix valor que el ribag., pall., aran. i Sobrarbe *clenxa* 'carena': «*Les Collades ja són a la clenca*», «després de la clenca baixareu cap a ---» (1960).⁶ Sembla deduir-se'n que el mot originari realment terminava en -CA o sigui -TICA; i vist que en català els indicis, començant pels cronològics, revelen que el verb *clenxar* fou primer que el substantiu, i vist que -TICARE és una terminació típicament verbal, tot ens porta a un originari -ENTICARE. Però encara que l'arrel KRI- 'separar' sigui tan coneguda (gr. *κρίνω*, ll. *cerno*, i no estranya al cèltic, Pok., IEW, 946), no em satisfaria gaire postular un *CRINT-ICARE, no sols a causa de la -I-, sinó també perquè aquí la -N- pertany a la formació temàtica del present i davant la -T- (del participi, etc.) hauríem d'esperar KRIT- i no pas KRINT-. I també tendeix a dissuadir-nos-en un raonament.

La raó és de naturalesa fonètica: que en català, que és on apareix primer i amb més robustesa aquest grup de mots, presenta *cl-* quasi pertot i des de més antic i no pas *cr-*, mentre que aquesta variant amb *-r-* s'explica molt naturalment en portuguès i castellà, on els mots amb *-l-* darrere consonant passen a *-r-*: no sols en gallego-portuguès, on això és sistemàtic (*cravo*, *praça*, *branco*), sinó també en castellà medieval i dialectal, on parcialment es reaccionà contra la tendència a *frazada*, *priego*, *fraco* i es tornà a *clis*, *clisar* ('eclipsi', després de *cris*, *crisar*), però en queden una munió de testimonis en forma d'ultracorrecció (*plática*, *blandir*, *blandón*, *clujir*, *fleje*; *temblar* < *trembrar* per això dissimilat, TREMULARE, etc.), i en particular *clin* CRINIS (amb el tipus cast. *crizneja*) ben pròxim al nostre; justament hagué de ser la proximi-

tat semàntica i fonètica amb *clin*, *clina*, *clinera/crinera*, la que en el nostre cas influiria per fer dominar *crencha* sobre *clencha*, no sols en castellà sinó també en una gran part dels parlars valencians i extrem-occidentals.⁷ Tots aquests arguments ajuden, per totes bandes, a induir-nos a creure que l'ètimon seria de la forma *CLENTICARE (d'acord amb el conflentí *clenca*) i no pas CR-.

Per això penso abans que tot en una arrel balto-eslava de la forma KLEN-, que tenim representada pel prussià ant. *pre-klantits* 'condemnat' (traduint «verdamm» de l'original teutònic) en els catecismes II i III, *pro-klantitz* en el dialecte del catecisme I.⁸ Encara que Pokorny no reculli aquests mots, em sembla ben clar que es tracta de la família balto-eslava KLANA- 'inclinació', catalogada per Pok., IEW, a la p. 928. 26-8, i a la qual pertanyen mots com lit. *klānas* 'sot, fotja, bassal' («pfütze»), *klōnis* 'una vall', *klonē* 'fondalada' («Niederung»), *klūōnas* i letó *klūōns* 'era de batre'; sobre aquest recordem que el val. *foia* pren un sentit anàleg (camp quasi pla, amb concavitat ben lleu).

Conjunt que constitueix una amplificació radical d'un més primitiu KLEI- 'inclinat' (Pok., IEW, 601.1, 12, 23, 25, 39); per altra banda, amb l'altre tipus de K- (=Q-), veg. Pok., 928.33, 32 (cf. 603.13-21); car tot això demostra una arrel representada en diverses famílies indoeuropees. Per tant si KLEN- significava 'inclinat' i 'condemnat', i tenia derivats amb -T- (pruss. *-klantits*, probablement germ. *bland* i lit. *sklindū*, infra), bé podem suposar que el sototàptic, que no era idèntic però sí molt afí al lèxic balto-eslau, vagi formar d'ací un KLENT-IK-, segurament amb el matís de 'inclinat, amansir els cabells, enclenxinar-los'; aplicat alhora a les serres, on igualment es marquen partions i s'han de tombar carenes. Això resta certament hipotètic, però puix que els fets romànics ens porten decididament a una base *CLENTICARE, cal pendre-ho com la pista més raonable fins ara trobada.⁹

En el que no hem d'insistir ja és a refutar ni, menys, a defensar les etimologies a base del ll. CRĪNIS o CRĪNICULA (el tipus CRISPULUS és un pur disbarat de G. de Diego); jo mateix vaig fer tenaços esforços per salvar-les, a base de treballosos equilibris i combinacions tan enginyoses com rebuscades; si ho feia era pel perjudici que la *-ch-* ens creava a tots a favor del portuguès (on CRĪNICŪLA en rigor no hauria estat impossible fonèticament), però ja hem vist que contra les aparences aquella llengua és la que donà entrada més recent i superficial al mot; i per un altre perjudici (que ja confesso en el DCEC, n. 13): que el nom d'una part del pentinat no és de creure que tingui origen pre-romà.

Però ara que podem estar segurs que el punt de partida de tot plegat és el verb *clenxar*, de significat molt més general, i que *clenxa*, *gr-*, i variants, és també un mot topogràfic de gran extensió, el perjudici s'anulla, majorment quan hem trobat darrerament tants verbs catalans i tan importants, d'origen pre-romà: *agafar*, *aclofar*, *tançar*, *burxar*, *aürtar*, *trençar*,